

Dvorky se poprvé otevřely veřejnosti

Některé objekty v židovské čtvrti již nabídlý možnost prohlídky.

■ Antonín Zvěřina

Víkend otevřených dvorků a domů zpěstřil svátek Purim, který se konal v třebíčské židovské čtvrti. Role průvodce se zhostila Lucie Kostelníková z Turistického informačního centra Zadní synagoga.

Účastníky vítá u synagogy a nejprve vypráví něco o historii této lokality. Židovská čtvrt vznikla v roce 1723, kdy došlo k úpravě jejich pobytu ve městě, ale Židé do té doby žili v Třebíči na mnoha místech.

První zmínky pocházejí ze 14. století, nejvíce jich ve městě žilo v 17. století, okolo čtrnácti set. Roku 1723 se tedy museli sestěhovat do jediné čtvrti, domů bylo 96. V jednom z nich žilo až patnáct lidí. Židé také museli dodržovat omezení, aby jejich počet nerostl.

Tato omezení skončila v roce 1848 novou ústavou, která omezení zrušila. I potom žila svým životem a k městu se připojila až roku 1931. Před druhou světovou válkou v Třebíči žilo asi 300 Židů, ale všichni byli v roce 1942 dvěma transporty odvezeni do Terezína a následně do vyhlazovacích táborů. To způsobilo, že ve městě se židovská komunita neobnovila.

Lucie též připomněla, že čtvrt společně s židovským hřbitovem a bazilikou sv. Prokopa byly v roce 2003 zapsány na světový kulturní seznam UNESCO i jako důkaz soužití křesťanů a Židů pospolu.

První dům

A zájemci se spolu s průvodkyní vydávají vzhůru Blahoslavovou ulicí. U prvního domu se podívají jen na malý dvoreček, který dokresluje bydlení ve čtvrti. Domek pochází z roku 1680 a v polovině 19. století byl rozdělený na pět domovních celků.

„K velkým problémům vedla skutečnost, že v domě byla palírna a komín vedl přes jiný byt, což se majitelé nelíbilo a vedlo to v minulosti ke sporům. Nyní dům vlastní dva majitelé,“ poukazuje Lucie.

Ke slovu se dostává Martin Pankrác ze spolku Žijeme v Židech. „Jsme v něm nejen majitelé domků, ale i lidé, kteří tady dlouhodobě žijí. A kteří mají k čtvrti vztah. Naším cílem je kromě jiného obnovovat staré domy, uličky a podobně. A taky bychom tuto akci chtěli pořádat pravidelně zhruba šestkrát za rok,“ vysvětluje.

Pokračuje, že se podařilo odříznout místa, která nejsou běžně dostupná. A netají, že úkolem spolku bude přesvědčit majitele, aby nemovitosti opravovali nebo prodali. „Chceme na tom spolupracovat s městem,“ podotýká Pankrác. Doplňuje, že vycházka nabídne prohlídku osmi domů a věří, že třeba za deset let toho bude k vidění daleko víc.

Další dům ve stejné ulici Lucie představuje jako Dům tajemství a byl postaven na místě smetiště. Do roku 1717 byl v majetku Podklásterské obce a později přešel do soukromého vlastnictví. Součástí byla palírna, krám a stáj. Na jedné stěně jsou zbytky původní výmalby a majitel ji hodlá obnovit.

Dům Nathan se nám představuje sám. „Můj počátek sahá až do roku 1636, kdy mě na malé zahradě zakoupené od Šimona Hoška, jako velmi malý a chudý domek, postavil židovský zpěvák Löbl. V roce 1850 jsem díky Nathanu Grünbergerovi povyrostl o druhé patro.

Procházel jsem postupnými stavebními úpravami, poplatnými době, v níž můj tehdejší majitel žil, a rovněž majitelovy finanční možnosti. V roce 2019 s novým vlastníkem přichází rozhodnutí o kompletní renovaci.

S ohledem na moji cennou historii jsem byl

PRVNÍ možnost prohlédnout si židovskou čtvrt trochu jinak vzbudila velký zájem. Foto: Antonín Zvěřina

postupně citlivě opravován, a to včetně mého nového kabátku. Přesně takovým jsem se pyšnil v minulém století. Mám také vyspravené dva komíny a oba štíty.

Uvnitř teď skrývám jemné stavební úpravy, které vás všechny vrátí do času několik desítek až stovek let zpátky a propojí tak minulost s přítomností okamžiku. Moje současné zařízení odpovídá všem předpisům a normám a v rámci mých možností i zvýšeným nárokům dnešní doby.

Během pěti let jsem se proměnil do podoby, která kombinuje starobylý šarm s komfortem současnosti. V roce 2020 jsem byl prohlášen za nemovitou kulturní památku. Hrdě jsem se zařadil po bok svým známějším kolegům a tvořím zde, spolu s ostatními domy, harmonický celek této malebné židovské čtvrti zapsané na Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.

O dva roky později jsem za svůj nový kabátek prostřednictvím vašich hlasů získal ocenění v krajské soutěži Zlatá jeřabina 2021. V loňském roce jsem měl tu čest reprezentovat naše krásné město na výstavě pod názvem UNESCO spojuje v Kutné Hoře.

Píše se rok 2024. Víte, proč se vlastně jmenuji Nathan? Moje jméno nese vzpomínku na jednoho z již zmíněných majitelů, který zde v 19. století žil, a jehož náhrobek spolu se jménem jeho choti Ráchel naleznete na místním židovském hřbitově. V blízké budoucnosti pro vás chystám jedno milé překvapení, týkající se života mých původních majitelů,“ vypráví.

Rituální lázeň

Přecházíme k dalšímu domu, kde mají účastníci jedinečnou příležitost si prohlédnout rituální židovskou lázeň mikve. Voda v ní musí být přírodní, čistá a nejlépe pramenitá. Musí mít takové rozměry, aby se do ní ponořil dospělý člověk.

Ženy koupel musely absolvovat jednou měsíčně za přísných pravidel, muži jedenkrát týdně. A prohlídka nabízí vskutku unikátní prostory, a vyžaduje trochu obratnosti a pozornosti.

Přecházíme kolem Přední synagogy a napro-

ti se nachází bývalý rabinát. Oba objekty nyní slouží Československé církvi husitské. Následuje prohlídka jednoho z nejstarších domů ve čtvrti, který byl postavený v 17. století. A ve své době měl cenu šest tisíc zlatých, což byla velká suma. Nyní tam sídlí Whisky bar.

Zastavujeme se u domu Izáka Dlouhého v ulici Leopolda Pokorného. Ten byl prodán za 44 zlatých. Součástí domu byla stáj, krám a palírna, protože palíren se nacházelo v této čtvrti hodně. V polovině 19. století jich ještě fungovalo jedenáct.

Průchod spojuje ulici Leopolda Pokorného a Havlíčkovo nábřeží. Prohlížíme si hrnčířskou dílnu, kde zručná umělkyně modeluje postavu, ale není to golem. A pokračujeme v cestě do domu, kde se patrně nacházelo židovské divadlo.

Do roku 1960 prostory využíval podnik Zelenina. Dům byl po tomto roce znárodněn, tak to bylo u všech pronajatých prostor s majetkem nad 50 tisíc korun. Majitelé se marně odvolali. Stát jim naznačil, že soukromé vlastnictví je brzda a pronájem soukromých prostor nepřipustným obohacováním.

A to je v rozporu se zásadami 11. sjezdu Komunistické strany Československa. Současný majitel Martin Bárta nemovitost zakoupil před čtyřmi roky. Ten tam chce vybudovat devět nájemních bytů a kavárnu a hodlá zachovat okna na nábřeží.

Nový objekt

Dostáváme se do prostor posledního domu postaveného až v 19. století, který sloužil jako koželužna zámožné rodiny Subaků. V roce 1911 při požáru oheň část komplexu zlikvidoval. O rok později byl postavený nový objekt.

Továrna ukončila činnost v roce 1931 a po dědi se tam noví majitelé zabývali činností obuvnickou, v padesátých letech nastalo znárodnění a objekty využíval podnik BOPO. V roce 1991 byl vrácen původním majitelům a kromě skladů slouží i jako galerie. V prostorách měl své sídlo i Moravský zemský archiv, i ten už svoje uložené exponáty přestěhoval.